

H.2 Forensische orthopedagogiek: een juridisch kader

Samenvatting

Kernpunten

- Sinds 2015 ligt de verantwoordelijkheid voor toegankelijkheid en kwaliteit van het gehele spectrum aan jeugdhulp bij de gemeenten
- Inspraak en participatie van kinderen en ouders in de trajecten binnen jeugdhulp staat nog in de kinderschoenen en verdient meer aandacht
- Opname van een jeugdige in een residentiële instelling voor jeugdhulp moet worden gezien als een ultimatum remedium

Inleiding

Internationale visie op rechten van kinderen

Pas in extreme gevallen, wanneer hiertoe noodzaak bestaat in het belang van de jeugdige, komt de mogelijkheid van een uithuisplaatsing in beeld. Wanneer ouders en kind niet instemmen met een opname in een residentiële instelling kunnen bevoegde autoriteiten beslissen dat dit toch noodzakelijk is in het belang van de jeugdige, dit betreft een ultimatum remedium.

Jeugdwet

Met de Jeugdwet zijn ook de verantwoordelijkheden ten aanzien van de gesloten jeugdhulp, zorg voor jeugd met licht verstandelijke beperking en de forensische zorg bij de gemeenten neergelegd. De gemeente is verantwoordelijk voor alle aangeboden jeugdhulp en de uitvoering van kinderbeschermingsmaatregelen.

Jeugdrecht: civiel- en strafrecht

Minderjarige kan te maken krijgen met uithuisplaatsing (UHP) en ondertoezichtstelling (OTS). Als een minderjarige dusdanig in zijn opvoeding en ontwikkeling naar volwassenheid wordt bedreigd en ter voorkoming dat de jeugdige zich aan de zorg zal onttrekken, kan de rechter ook een machtiging tot gesloten plaatsing afgeven → instelling gesloten jeugdhulp. Een OTS kan worden opgelegd voor 1 jaar, machtiging tot (gesloten) uithuisplaatsing loopt dan ook. Beide kunnen dan steeds verlengd worden met een jaar. Drang = Preventieve jeugdbescherming. Is wettelijk niet geregeld. Het mag door cliënten niet ervaren worden als dwang.

Adolescentenstrafrecht

Met het adolescentenstrafrecht wordt het jeugd- en volwassenstrafrecht flexibel toegepast rond de leeftijd van 18 t/m 23 jaar. Dit komt omdat bij hen de emotionele, sociale, morele en intellectuele ontwikkeling nog bezig is.

Het vertrouwenswerk: het Advies- en Klachtenbureau Jeugdzorg (AKJ) versus de Belgische vertrouwenspersoon

AKJ voert sinds 2015 landelijk het vertrouwenswerk in de jeugdhulp uit als een wettelijke taak, op basis van de Jeugdwet en Wet maatschappelijke ondersteuning. De Jeugdwet beschrijft de vertrouwenspersoon als de (onafhankelijke) persoon die jeugdigen, ouders of pleegouders op hun

verzoek ondersteunt in aangelegenheden die samenhangen met de wettelijke taken en verantwoordelijkheden van het college van burgemeester en wethouders, de jeugdhulpaanbieder, de gecertificeerde instelling en Veilig Thuis. In België mogen jeugdigen die hulp ontvangen zelf een vertrouwenspersoon uit de eigen omgeving aanwijzen. Dit is dan geen officiële vertegenwoordiger, zoals een ouder of voogd, maar een spreekbuis van de jeugdige. Het is ook geen verplichting, maar een recht waar de jeugdige aanspraak op kan maken, en als de jeugdige dit doet dan hebben zorginstellingen de plicht deze vertrouwenspersoon te informeren over beslissingen, te woord te staan wanneer gevraagd en toegang te geven tot dossiergegevens die ook inzichtelijk zijn voor de jongere. In Nederland wordt nagedacht om ook voor deze aanpak te gaan.

Conclusie

Het hoofddoel van vrijheidsbeneming is behandeling en bescherming van het kind → vrijheidsbeneming alleen gerechtvaardigd als dit in volledige overeenstemming is met de wet. De mening van de kinderen lijkt onvoldoende meegewogen bij belangrijke beslissingen en er bestaat onder medewerkers in de instellingen geen consensus over wat vrijheidsbeperkende maatregelen precies zijn en welke maatregelen hieronder vallen → medewerkers opereren in grijs gebied en er kunnen eerder rechten van kinderen worden geschonden.

Toekomst

H.3 (Neuro)biologische factoren, antisociaal gedrag en delinquentie

Samenvatting

Kernpunten

- Uiterlijke kenmerken staan niet in relatie tot delinquentie
- Afwijkingen in de frontale hersengebieden en amygdala worden in verband gebracht met delinquentie
- Een lage hartslag in rust en een combinatie van een laag cortisolgehalte en een hoog testosteronniveau lijken samen te hangen met delinquent gedrag

Inleiding

Empirisch onderzoek

Hersenen en antisociaal gedrag

Binnen het hersenonderzoek onderscheid tussen functie en structuur.

Functie = Datgene wat specifieke hersengebieden doen tijdens het uitvoeren van een bepaalde taak.

Structuur = De vorm, grootte of bouw van hersengebieden.

Er blijkt een verband tussen antisociaal gedrag en een kleiner volume van bepaalde gebieden die zich aan de voorkant van de hersenen vinden en betrokken zijn bij cognitieve functies zoals impulsbeheersing en besluitvaardigheid (onrijpheid prefrontale cortex). Maar ook bewijs dat zo'n simpel verband niet bestaat → verklaring meer in veranderingen in sociaal-affectieve processen.

Neuropsychologie en antisociaal gedrag

In neuropsychologie wordt de relatie bestudeerd tussen de werking van de hersenen en cognitie, emotie, waarneming en gedrag. Er wordt aandacht besteed aan de executieve functie: complexe vaardigheden die betrokken zijn bij het beheersen en reguleren van doelgericht handelen (inhibitie, planning, flexibiliteit). Antisociaal gedrag van jongens en meisjes op verschillende leeftijden lijkt verband te houden met tekorten in de executieve functies.

Neurotransmitters en antisociaal gedrag

Neurotransmitters = Stoffen die boodschappen tussen hersencellen doorgeven (serotine, dopamine, GABA en glutamaat). Er zijn weinig systematische overzichtsartikelen of meta-analyses over de relatie tussen neurotransmitters en antisociaal gedrag. Een zwakke relatie is er tussen verlaagde serotineconcentratie in het lichaam en verhoogde agressie.

Hormonen en antisociaal gedrag

Hormonen hebben een directe invloed op het functioneren van de hersenen en dus op het gedrag. Meest onderzocht is relatie tussen cortisol en antisociaal gedrag en testosteron. Er bleek een zwak verband bij kinderen tussen externaliserend probleemgedrag en een lager cortisolniveau in rust. Kinderen tot 5 jaar hadden een verhoogd niveau, kinderen tussen 5 en 12 jaar een verlaagd niveau. De relatie tussen testosteron blijkt statistisch significant maar zwak. Combi van laag cortisolniveau en hoog testosteronniveau blijkt geassocieerd met een verhoogd risico op agressief/antisociaal gedrag.

Psychofysiologie en antisociaal gedrag

Psychofysiologie richt zich onder andere op de relatie tussen de werking van het centrale (hersenen en ruggenmerg) en autonome zenuwstelsel en het gedrag. De 'low arousal-theorie' stelt dat mensen met antisociaal gedrag over het algemeen gekenmerkt worden door een verminderde activiteit van het autonome zenuwstelsel. Low arousal is bijvoorbeeld terug te zien in verlaagde hartslag in rust of verlaagde concentratie van cortisol. Mensen die dit hebben zouden minder gevoelig zijn voor straf (angstloosheidhypothese) en hebben daardoor een verhoogde kans om bijvoorbeeld een delict te plegen. Een andere mogelijke verklaring (sensationseeking-hypothese) is dat een verlaagde toestand van het zenuwstelsel geen plezierige toestand is (vergelijkbaar met verveling of vermoeidheid). Antisociaal en risicovol gedrag is dan een manier om uit deze toestand te geraken.

Genen en antisociaal gedrag

Tweeling- en adoptieonderzoek schatten dat genetische factoren ongeveer 40%-65% van antisociaal gedrag beïnvloeden. Naarmate de persoon ouder wordt, wordt de invloed van deze genetische factoren minder vanwege de toenemende invloed van socialisatie en andere factoren.

Conclusies

Antisociaal gedrag, waaronder delinquentie, wordt multicausaal bepaald in een complex samenspel van biologische, psychologische en sociale factoren, waarbij de gelijktijdige aanwezigheid van zowel biologische als sociale risicofactoren de kans op antisociaal gedrag exponentieel verhoogt. In individuele gevallen kan het voorkomen dat antisociaal gedrag meer een gevolg is van een biologische tekortkoming dan van sociale factoren, wat het geval is wanneer er geen aanwijzingen voor zijn dat sociale factoren 'pushen' in de richting van antisociaal gedrag ('social push hypothesis').

Toekomst

H.4 Licht verstandelijke beperking en delinquentie

Samenvatting

Kernpunten

- Er zijn relatief veel mensen met een LVB in de strafrechtketen.
- Bij relatief veel mensen met een LVB is sprake van factoren in de persoon, het gezin en de omgeving die de kans op criminaliteit vergroten.
- Het is belangrijk om zo vroeg mogelijk een LVB vast te stellen zodat bejegening en behandelaanpak afgestemd kunnen worden op de mogelijkheden van de persoon met een LVB.

Inleiding

Het zijn meerdere kenmerken die de LVB bepalen. Een LVB betreft beperkingen in het intellectuele én adaptieve functioneren die in alle aspecten van het leven van een persoon tot problemen leiden en die reeds vroeg in het leven van die persoon begonnen zijn. Vaak wordt LVB gedefinieerd aan de hand van IQ.

Samenhang LVB en crimineel gedrag

De relatie tussen IQ en criminaliteit vertoont een 'knik' waarbij een lager IQ samenhangt met meer criminaliteit, maar beneden een bepaald IQ-niveau neemt de mate van criminaliteit weer af. Mensen met een relatief lage LVB zijn mogelijk minder met crimineel gedrag bezig, bijvoorbeeld omdat zij meer toezicht hebben.

learnexams

Prevalentie van een LVB in de strafrechtketen

Gezien de vastgestelde samenhang tussen IQ en criminaliteit valt te verwachten dat jongeren en volwassenen met een lage intelligentie ook vaker dan gemiddeld te vinden zijn in de strafrechtketen.

De prevalentiecijfers verschillen echter erg van elkaar. Verklaringen:

- In verschillende studies worden verschillende definities van een LVB gehanteerd, evenals verschillende manieren om deze LVB vast te stellen, door screening, diagnostisch onderzoek of door klinische inschatting.
- In de studies wordt gefocust op verschillende populaties op verschillende plekken in de strafrechtketen en wordt op verschillende manieren geselecteerd.
- In iedere studie is er sprake van onvolledige data, door selecte en aselechte non-respons of door onvolledige dossiervorming.
- Er is in de verschillende studies in meer of mindere mate sprake van vertekening van intelligentiescores door bijvoorbeeld drank- en drugsgebruik, psychische problematiek, gebrekkige motivatie of stress.

Er tekent zich toch wel een beeld af van oververtegenwoordiging van de groep mensen met een LVB binnen de strafrechtketen.